

засадничих педагогічних аспектів (Г.Балл; Г.Ващенко; В.Вернадський; С.Єфремов; В.Зіньківський, В.Сухомлинський), розроблення дидактичних підходів (А.Макаренко; І.Огієнко; Я.Чепіга), які водночас корелювали із загальнодержавними тенденціями поступу/згасання у гуманітарній сфері української національної ідеї. Доведено значущість внеску, зокрема: Г.Ващенко – у практичну філософію українського націєтворення; В. Зіньківського – у духовно-екзистенційну педагогіку; І.Огієнка – у національно орієнтовану духовно-релігійну педагогіку; В.Вернадського – у гуманістично спрямовану наукову думку (безумовне підґрунтя освіти), невіддільну від серця людини, думку, що перетворює біосферу у ноосферу; Д.Чижевського – в обґрунтування «національної філософії», яка є складником світового історико-філософського процесу, а отже складником національної філософії освіти; Я.Чепіги – в узаasadнення національно орієнтованої навчання, С.Єфремова – етно-національний культурно-філософський дискурс української освіти; А.Макаренка – у практичну філософію освіти радянського зразка, яка, тим не менш, здобула світове поширення; В.Сухомлинського – у розроблення й узаasadнення філософії особистісно орієнтованої або людиноцентрованої освіти; М.Ярмаченка – в українську педагогічну думку перехідного періоду державотворення; Г.Балла – у розроблення раціо-гуманістичної філософської концепції освіти. *З'ясовано* процес вироблення і зміни освітніх парадигм в українській освіті ХХ ст. і їх кореляцію зі змінами філософсько-світоглядних засад суспільного життя і у глобальному вимірі, і на рівні держави.

У контексті проблем сьогодення, пов'язаних із військовою агресією рф проти України, *обґрунтовано* теоретичні аспекти проблеми формування історичної пам'яті в українських дітей та молоді як складника національної самоідентифікації та питомого елемента сучасної політики національної безпеки України в галузі освіти, доведено доцільність з метою консолідації та формування історичної свідомості української молоді розширювати форми комеморативних практик, зокрема освітніми засобами відзначення ювілейних дат і вшановування історичних осіб – національних символів. Розкрито актуальність у зазначеному сенсі постаті та ідей К.Ушинського як носія національного архетипу; Я.Корчака – як універсального прикладу для формування транскордонної історично-наукової пам'яті (**Н. П. Дічек**).

Виклики для української освіти під час війни

*С. В. Захарін,
доктор економічних наук,
головний науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

Війна, яку проти України веде рф, введення у зв'язку з цим воєнного стану на теренах нашої держави, справили потужний руйнівний вплив не лише на інфраструктуру, а й на економіку країни. Сфера освіти виявилася однією із

найбільш постраждалих від війни. Освіта під час війни стає своєрідним «фронтом», розв'язання проблем якого потребує співпраці між державними органами, організаціями допомоги та міжнародними співтовариствами для забезпечення максимальної дієздатності освітньої галузі, захисту дітей у складних умовах військових дій.

Щоб забезпечити адаптовані й доступні освітні можливості для дітей та молоді, необхідно постійно дбати про ефективну співпрацю з місцевими органами, соціальними робітниками та незалежними експертами. Має бути покращено стратегічне планування і політика у галузі освіти, розширено мережеве співробітництво, університетські програми мобільності (у тому числі через мережу кафедр ЮНЕСКО). Особливу увагу слід приділити реалізації ефективної мовної політики (як в аспекті використання місцевих мов, так і в плані двомовної освіти й вивчення іноземних мов), активному впровадженню новаторських навчальних розробок та інформаційно-комунікаційних технологій.

Для забезпечення доступності освіти під час війни необхідно забезпечити галузь достатніми фінансовими ресурсами, відповідною інфраструктурою та обладнанням. Діти потребують різноманітних освітніх можливостей, що включають соціальну й емоційну підтримку, культурні заняття та доступ до медіа і технологій. Освіта повинна бути адаптована до ситуації війни і задовольняти потреби дітей, щоб допомогти їм в майбутньому адаптуватися до життя у складних умовах. Важливо, що для того, щоб зменшити негативні наслідки війни на освіту, необхідні зусилля для забезпечення безпеки та стабільності в освітній системі, а також забезпечення доступу до ресурсів та підтримки для дітей та їхніх сімей. Наприклад, для забезпечення безперервності освітнього процесу для учнів з ООП підготовлено та ухвалено низку нормативних документів (постанова КМУ від 26.04.2022 № 483, якою внесено зміни до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти та Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти).

Ще одним викликом, який потребує додаткових зусиль влади і освітянського загалу, є подолання нерівностей та недосконалості в освітній системі, що більш явно виявляються під час війни. Також є потреба в постійному моніторингу та оцінці ситуації з освітньою галуззю під час війни, у створенні і впровадженні адаптованих доступних освітніх програм, щоб максимально забезпечити освітні можливості для здобувачів освіти, дітей в таких складних умовах. Розробка інноваційних та дистанційних методів навчання, які можуть бути застосовані в екстремальних ситуаціях, також може бути корисним рішенням для поліпшення доступу до освіти під час війни.

Посутнім викликом війни є спричинений трагічними обставинами психоемоційний стан дітей, насамперед тих, які живуть у військовій зоні і змушені справлятися з небезпекою та нестабільністю, психологічними та емоційними навантаженнями. Діти страждають від травм, стресу, страху та втрат, а отже потребують психологічної допомоги і підтримки, що сприятиме їхній кращій адаптації. Ми маємо відповісти на цей виклик.